

DE HERALDIEK OP ENKELE MUNTEN VAN HET KONINKRIJK BELGIE

Bij het bekijken van de afbeeldingen op de munten van het Koninkrijk België is het voor een geïnteresseerd numismaticus eenvoudig om een aantal thema's te onderscheiden.

Hij zou zich kunnen bezighouden met de gebruikte monogrammen, de gelegheidsmunten, de allegorische voorstellingen, de verschillende afbeeldingen van b.v. de Leo Belgicus, van Brussel of van ons vorstenhuis. Even interessant is het rijtje van de onderscheiden nominale waarden en de vergelijking van de munten waarop die sinds het begin van onze muntslag voorkomen.

Een ander thema zijn de Belgische provincies, zoals die op de geldstukken van ons koninkrijk rechtstreeks of onrechtstreeks aan bod komen.

(afb. 1)

Bij de volledige vernieuwing van de Belgische pasmunt in 1938-1939 werd dit thema doelbewust gekozen als bindend element tussen de verschillende stukken die deel uitmaken van deze emissie :

- de wapenschilden van alle negen provincies komen voor op het grootste stuk van de reeks, de zilveren 50-frank van M. Rau (afb. 2).

(afb. 2)

- op de kopernikkelen stukken van 5 frank, 1 frank en 50 centiem, die door E. Wynants werden gegraveerd, zijn telkens drie provinciale wapenschilden afgebeeld :

op de 5 frank : Brabant, Antwerpen, Luik (afb. 3),

op de 1 frank : West-Vlaanderen, Namen, Limburg (afb. 4).

Een eerste symbolische voorstelling van onze provincies (afb. 1) zijn de negen sterren op de voorzijde van één van Wieners kopernikkelen proeven voor het 20-centiemstuk uit 1860.

(afb. 3)

(afb. 4)

op de 50-centiem : Henegouwen, Oost-Vlaanderen en Luxemburg.
Dit laatste stuk werd nooit in omloop gebracht.

- op de kleinste denominaties van de reeks (25, 10 en 5 centiem in argentaan), van de hand van Oscar Jespers, werden op de keerzijden telkens de wapenschilden van drie Belgische provinciehoofdsteden weergegeven :

25 centiem : Bergen, Brussel, Brugge (afb. 5)

10 centiem : Namen, Antwerpen, Hasselt (afb. 6)

5 centiem : Luik, Gent, Aarlen (afb. 7)

(afb. 5)

(afb. 6)

(afb. 7)

In enkele provinciewapens uit deze reeks zijn een aantal fouten geslopen.

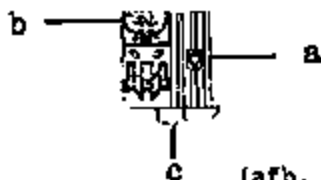

(afb. 8)

In het wapen van Luik (afb. 8) bemerken we rechtsonder het in tien stukken van goud en keel (rood) gedwarsbalkte wapen van het voormalige graafschap Loon.

Op het vijffrankstuk van E. Wynants (afb. 3) zijn slechts negen dwarsbalken weergegeven. Niettegenstaande de kleinere afmetingen wordt het wapenschild van Loon op het 50-frankstuk van M. Rau wél juist voorgesteld.

Vermits in de voorstelling van het provinciewapen van Antwerpen meer fouten voorkomen, doen we er wellicht goed aan het vooraf precies volgens de heraldische terminologie te omschrijven (afb. 9):

(afb. 9)

gedeeld :

1. in keel een burcht met drie torens, verbonden door drie

weermuren en vergezeld boven van twee schuin geplaatste handen, alles in zilver ; een schildhoofd van goud met een dubbele adelaar van sabel, getongd en gepoot van keel met twee diademen van hetzelfde (Markgraafschap Antwerpen) ;

2. in goud drie palen van keel ; een hartschild van goud met een adelaar van sabel, getongd en gepoot van keel (Heerlijkheid Mechelen) ; een versmalde schildvoet van zilver met een paal van lazuur (Heerlijkheid Turnhout).

E. wynaets heeft dit wapenschild op het 5-frankstuk heraldisch niet juist gegraveerd, want de adelaar in het hartschild van het Mechelse wapen (afb. 9a) heeft twee koppen.

Door verwarring met de keizerlijke dubbele adelaar in het schildhoofd van het wapen van het Markgraafschap Antwerpen (afb. 9b), werd de adelaar in dit hartschild al dikwijls met twee koppen getekend. Jos Philippen heeft bij zijn beschrijving van het grootzegel van de Staat spijtig genoeg eveneens de bal mis geslagen, vermits hij ook van een dubbele adelaar gewaagt (1). Laatstgenoemde heerlijkheid voerde nochtans al sinds 1490 steeds een éénpoppige adelaar. Bovendien staat dezelfde enkelvoudige adelaar ook op de tekening heorend bij het koninklijk besluit van 17 maart 1837 dat het rijkswapen beschrijft en waarin ook de provinciewapens vermeld zijn.

Op het hogergezond vijf-frankstuk (afb. 3) ontbreekt bovendien de versmalde schildvoet met paal van Turnhout (afb. 9c).

Op het 50-frankstuk van M. Rau (afb. 2) is het wapen van Antwerpen ook weer correct weergegeven.

Op de afbeelding van het wapenschild van de provincie Luxemburg (afb. 10) van deze zilveren 50 frank valt echter wel iets aan te merken :

(afb. 10)

de vijf dwarsbalken van lazuur zijn niet juist over het zilveren veld verdeeld ; deze zouden zowel boven als onder een stuk van het zilveren veld moeten laten zien.

Werd met de heraldiek een loopje genomen ? We gaan verder met een korte terugblik op de manier waarop de heraldische metalen (goud en zilver) en kleuren (keel, lazuur en sabel) op de munten van het Koninkrijk België werden weergegeven.

Voor alle duidelijkheid moeten we eerst mededelen dat deze metalen en kleuren (emails) op munten en penningen d.m.v. reliëfverschillen en arceringen worden voorgesteld (2).

goud zilver

lazuur of azuur = blauw

keel = rood purper = paars

sinopel = groen sabel = zwart (afb. 11)

Bij de weergave van de reeds besproken provinciewapens werd er op de muntstukken ruimschoots van reliëfcontrasten gebruik gemaakt.

Zoals daarnet aangehaald kunnen eveneens verschillende wijzen van arcering worden aangewend. De dubbele arcering als aanduiding van de zwarte achtergrond op het Belgisch wapen treffen we herhaaldelijk (afb. 12) :

(afb. 12)

- op de 10 en 5 centiem (type Braemt) van Leopold I en Leopold II ;
- op de door Leopold Wiener ontworpen "ongelauwerde" munten van Leopold I (25, 10, 5, 2 1/2, 2, 1, 1/2, 1/4 frank en 20 centiem) ;
- op de munten van 20, 10, 5, 2 en 1 frank en 50 centiem van Leopold II door dezelfde graveur ;
- op de drie verschillende volledig of gedeeltelijk door G. Devreese ontworpen 20 frankstukken van Albert I ;
- op het stuk van 50 centiem in zink van 1918 ;
- op de stukken van 1 frank in zink, gegraveerd door Rau tijdens de 2de Wereldoorlog.

Van deze arcering is echter niets terug te vinden op de kopernieken 20 centiem van Leopold I, op de 100 frank (type Dynastie) en op de in 1960 geslagen herdenkingsmunt van 50 frank (huwelijk van Boudewijn met Fabiola).

Tot slot nog enkele algemene bedenkingen.

Er bestaat zoiets als heraldiek in 't algemeen en numismatische heraldiek in 't bijzonder. Oiteraard moeten deze heraldische voorschriften in de mate van het mogelijke worden nagelcefd. We kunnen ons echter niet van de indruk ontdoen dat soms wat gebrek aan kennis terzake gemanifesteerd werd. Of moeten we veeleer van slordigheid gewagen ? In elk geval is het een spijtige vaststelling.

Het argument dat de strikte naleving van de heraldische regels technisch niet mogelijk is, gaat slechts ten dele op. Konden bijvoorbeeld de schilden op de keerzijde van de zilveren 100-frankstukken (1948-1954) en van het zilveren 50-frankstuk (1960) niet dubbel gearceerd worden ? Dat zou zelfs zonder reduceermachine geen problemen opgeleverd hebben.

Het Besluit van de Regent en het koninklijk besluit hielden daartoe geen wettelijk beletsel in (3) (4).

Erg grote details (zoals bijvoorbeeld de gespleten staart van de Luxemburgse leeuw of het kroontje van de Limburgse leeuw) op Rau's 50-frankstuk (afb. 1) waren zelfs nog mogelijk.

We willen nooit té ver gaan en bijvoorbeeld een perfecte afbeelding van het volledige grootzegel van de Staat op de nikkelen 10-frankstukken (1969-1979) eisen. De petieterige weergave ervan door Jan Debast (afb. 13) maakte immers elke numismatische heraldiek vrijwel onmogelijk. Met zo'n miskleun is niemand gebaat.

(afb. 13)

BIBLIOGRAFIE

1. Philippen Jos : *Luister van de Belgische Munten*, Europa-Diest, 1975, p. 42.
2. Kroha Tyll : *Münzen Sammeln, 8. bearbeitete und erweiterte Auflage*, München, p. 179.
3. Besluit van de Regent van 15.10.1948.
4. Koninklijk besluit van 14 april 1961 in het Belgisch Staatsblad van 27 april 1961, p. 3690.

Joris FREDERICKX